

USK_01 Úvod do uměnovědných studií

SEMESTRÁLNÍ PRÁCE

Bc. Petra Pařkovičová (415934)

Akademický rok 2014/2015

Umělecká kritika

Umělecká kritika je druhem publicistické literární tvorby, jejíž funkcí je mimo jiné zprostředkovat umění společnosti. Zabývá se odborným posouzením uměleckých děl, na základě jejich rozboru vynáší co nejpřesnější a nejobecnější kritický soud, který je prohloubeným uvědoměním si, zdůvodněním a podepřením dojmu záliby či nelibosti v uměleckém díle. Může mít neomezené množství podob, od vědecké práce přes esej až po novinovou recenzi. Oblast umělecké kritiky se rozkládá na pomezí vědy o umění a literatury.

Zdroje

BLAHYNKA, M. a K. BLAHYNKOVÁ. *Šaldův slovník naučný: Výběr z hesel F. X. Šaldy v Ottově slovníku naučném*. Praha: Československý spisovatel, 1986.

HÁJEK, J. *Teorie umělecké kritiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

Kolektiv autorů. *Malá československá encyklopedie: III. Svazek I – L*. Praha: Academia, 1986.

Její Pastorkyňa pohledem kritiků

Představení opery *Její Pastorkyňa*, inscenace Opery v rakouském Grazu, se odehrála 23. listopadu 2014 v rámci čtvrtého ročníku divadelního a hudebního festivalu „Janáček Brno.“ Základní myšlenkou celého festivalu je dle jeho pořadatelů „*pocítit Janáčka dárkem v podobě uvedení některých jeho zamilovaných děl.*“ Proto připravili pro milovníky opery a vážné hudby zajímavý program, především skládající se z děl právě Janáčkových. K vidění toho bylo opravdu hodně [1].

Režisérem inscenace *Její Pastorkyňa* z Grazu je Peter Konwitschny, jehož práce jsou obecně považovány za kontroverzní a ohlasy na ně bývají protikladné. Nejinak tomu bylo i v inscenaci, kterou mělo možnost zhlédnout brněnské publikum. Konwitschny se nebál použít prvky nyní již běžně se vyskytující v jiných žánrech, pro operní produkce však dost netypické. Za nejvýraznější příklady těchto prvků můžeme jmenovat hromadné sexuální hrátky ve vsi po návratu rekrutů a nebo zvracení Karolky po uzření mrtvého novorozence.

V hledišti se v den představení sešlo několik významných hostů, mimo jiné představitelé brněnské operní scény, vedením počínaje a sboristy konče. Přítomni byli též kritici, kteří se pravidelně dělí o své názory se čtenáři různých internetových stránek zaměřujících se především na vážnou hudbu. Právě kritikám na dílo Petra Konwitschného, které na sebe nenechaly dlouho čekat, bude věnována pozornost v následující části. Konkrétně se bude pracovat s příspěvky Borise Klepala [2], Heleny Havlíkové [3], Pavla Juráše [4], Dany Šimkové [5] a Radmily Hrdinové [6]. Všichni tito kritici se snažili celé představení přiblížit čtenářům, kteří neměli možnost jej osobně navštívit, a seznámit je s nejzajímavějšími prvky Konwitschného režie.

Ve své kritice vyznívá nejvíce nadšeně Pavol Juráš, který se symbolice inscenace věnuje opravdu dopodrobna, v mnohém režiséra obhajuje a odvolává se na zkaženost dnešních lidí a doby, kterou se Konwitschny inspiroval. Naopak kritizuje spíše příliš konzervativní, vysmívající se a neohleduplné diváky.

Helena Havlíková přichází s obviněním, že Konwitschného Jenůfa ve svých obtížných životních situacích přemýšlí především pragmaticky. Števu si chtěla vzít jen kvůli jeho majetku, proto přehlídí jeho nevěru i nepěkný vzhled. Jinými kritiky odsuzované kočkování se Jenůfy s Lacou poté, co se dozví o smrti svého dítěte, myšlenku paní Havlíkové podporuje: Jenůfa si byla moc dobře vědoma, že s Lacou ji čeká dobrá budoucnost a bylo by nevhodné ho odmítnout. Nekompromisní je též ke Kostelnícce, kterou v Konwitschného pojetí označuje pouze za vražedkyni. Po oněch sexuálních orgiích v prvním dějství muselo totiž být nemanželské každé druhé dítě.

Brněnský kritik Boris Klepal přirovnává režii k pohádkám bratří Grimmů, temným a neveselým. Tvrdí, že inscenace vlastně není ani tak provokativní, jako spíše nezvyklá, ale pro festival vhodná, jelikož festival by měl přinášet nové podněty.

Dle Radmily Hrdinové je Konwitschného režie legitimní a výrazný pokus o moderní výklad opery. Vyzívá diváky, aby otvírali oči i duše novým přístupům k Janáčkově.

Úplně jinak se na inscenaci dívá Dana Šimková, která již několik let publikuje své názory na svém blogu „OperaDream.“ Je psán pohledem konzervativního diváka, zvyklého na klasické inscenace a tím pádem hodně kritickým, téměř až odsuzujícím.

Z vybraných článků se dá vyčíst, že kritiky osobně inscenace povětšinou zaujala, i když každý z nich v ní našel nějaký nedostatek, popř. něco, co se mu nelíbilo. Většina z nich se také nad režii zamyslela a pokusila se definovat Konwitschného záměr v jednotlivých scénách a význam symbolů, což je velkým přínosem, jelikož tím seznamují čtenáře, popř. i diváky, kteří o režii méně přemýšleli, s dalším rozměrem představení.

Konkrétně k jednomu nápadu režiséra v očích vybraných kritiků: Scénu Jenůfy, zavřené ve světelnici, „Mamičko, mám těžkou hlavu,“ doprovázejí sólové housle. Dle pana Juráše je obvyklé, že režisér vyzdvihuje sólové nástroje z orchestřiště na scénu nebo do hlediště. V představení Její Pastorkyně tomu tak bylo právě zde. Paní Šimková tvrdí, že bylo těžké uhádnout, zda-li je ve své osamělé scéně Jenůfa více zmatená z nápoje, který jí dala Kostelnička, a nebo z přítomnosti z ničeho nic se objevivší cizí ženské. Klepal naopak v houslistce vidí „*ztělesnění Jenůfčina vnitřního hlasu*,“ jako zhmotnění Jenůfčiných úvah interpretuje hudebníci i Helena Havlíková. Juráš tento tah považuje za povýšení houslového sóla, jakoby sám Janáček hrál při posteli své umírající dcery Olgy. Paní Hrdinová hodnotí houslistku jako „*krásný nápad, ztělesnění všeho krásného, bolestného, nedosažitelného, co přesahuje naše životy*.“

Celkově se dá říci, že téměř všichni výše jmenovaní odborníci pochopili záměr režiséra a až na drobnosti jej hodnotí kladně. Zcela negativně vyznívá pouze kritika Dany Šimkové, u které však chybí jakýkoli náznak zamyšlení se nad smyslem a symbolikou režijního pojetí její jinak oblíbené opery. Dle ovací při „děkovačce,“ které byly oproti těm po domácích, běžně uváděných inscenacích mnohem bouřlivější, je pravděpodobné, že i v hledišti Janáčkovy divadla se sešel podobný poměr sympatizantů k odpůrcům. Jak potvrzují Klepal, Hrdinová i Šimková, volalo se bravo i bučelo, ale protestující hlasy v nadšeném potlesku spíše zanikaly.

Osobně se přidávám na stranu příznivců Konwitschného režie. Kromě orgií v prvním jednání na ní neshledávám nic skandálního, naopak oceňuji režisérovu práci s detaily a symboly, jimiž byla atmosféra a dramatická opéra dokreslena.

Zdroje

- [1] Janáček Brno. *O festivalu* [online]. 2014 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://janacek-brno.cz/cs/o-festivalu/>

- [2] KLEPAL, B. Jenůfa jako německá pohádka o zavražděném dítěti. *Mestohudby.cz* [online]. 2014-11-24 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://www.mestohudby.cz/publicistika/kritika/jenufa-jako-nemecka-pohadka-o-zavrazdenem-diteti>

- [3] HAVLÍKOVÁ, H. Operní panorama Heleny Havlíkové (193): Jenůfa pod stolem. *OperaPlus* [online]. 2014-12-02 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://operaplus.cz/operni-panorama-heleny-havlikove-193/>

- [4] JURÁŠ, P. Nultá hodina Jenůfčina. *OperaPlus* [online]. 2014-11-24 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://operaplus.cz/nulta-hodina-jenufcina/>

- [5] ŠIMKOVÁ, D. Nepochopená Jenůfa. *OperaDream* [online]. 2014-11-27 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://www.operadream.com/2014/11/nepochopena-jenufa.html>

- [6] HRDINOVÁ, R. Konwitschného pokus o Její pastorkyňu Brno zaujal i popudil. *Novinky.cz* [online]. 2014-11-24 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/354402-recenze-konwitschneho-pokus-o-jeji-pastorkynu-brno-zaujal-i-popudil.html>